

O'zbek Va Jahon She'riyatida Anafora

Karimova Shaxnozaxon Karimovna

ESP Teacher of the Bukhara State University

Annotatsiya: Ushbu maqolada she'riy takrorlardan biri bo'lgan anaforaning o'zbek va jahon she'riyatidagi asosiy o'rni va qo'llanilishi haqida so'z boradi. Tekshiruv davomida o'zbek va jahon shoirlari she'rlarida anaforadan keng foydalanilganiga amin bo'ldik.

Kalit so'zlar: O'zbek va jahon she'riyati, she'riy sintaksis, she'riy nutq, takror, tropik va nutq timsollari, she'riy siymolar, anafora.

Ma'lumki, tilshunoslikda sintaksis nutqni qurish, gapdagi so'zlarning tartibi bilan bog'liq bo'lsa, she'riy (she'riy nutqda) sintaksis gaplarni bayt, bayt va misralar tarkibida tuzish va qismlarning tartibi bilan shug'ullanadi. ulardagi nutqdan foydalaniladi. She'riy nutqda, ayniqsa she'riy gaplarni tuzishda so'zlarni tanlash va ularni nutq qurilishida mohirona ishlatish muhim ahamiyatga ega. She'riy nutq sintaksisi asar tiliga obrazlilik, ta'sirchanlik, jozibadorlik beradi.[1]

Nutqni tashkil etishda she'riy nutqning o'rni katta, uning musiqiyliigi, hissiy intensivligi va ta'sirchanligi ko'p jihatdan she'riy sintaksisga bog'liq. Sintaktik darajadagi me'yordan chetga chiqish she'riy nutqga ko'proq xosdir, shuning uchun adabiyotda "she'riy sintaksis" ning maxsus tushunchasi mavjud.

Ma'noni yetkazish sintaksisning asosiy vazifalaridan biridir. Adabiyotda yozuvchilar sintaksis va diksiyadan foydalanib, kayfiyat, ohang va hokazolar kabi badiiy effektlarni qo'lga kiritishadi. Diksiya singari, sintaksis ham o'quvchiga ta'sir qilish hamda yozuvchining munosabatini ifoda etishga qaratilgan.

Nutq kishiga so'zlanganda bu nutqdan eshituvchi rohat olishi, nimadir tushunishi kerak. Nutq unga ta'sir ko'rsatishi kerak. Nutq ta'sirchanligining oshishi uchun bizga sintaktik figuralar yordamga keladi [2].

She'r tuzilishida badiiy takrorlarning o'rni muhim ahamiyatga ega. Badiiy takrorlar she'rning musiqaviyligini va jozibasini oshirishga o'z hissasini qo'shadi. Badiiy takrorlar 4 xil: leksik, fonetik, morfologik va sintaktik takrorlar ko'rinishida bo'ladi. Mazkur maqolada leksik takrorlar sirasiga kiradigan anaforaning she'riy nutqdagi vazifalarini ko'rib tahlil qilamiz.

Anafora yunoncha "anaphor", "yuqoriga ko'tarilish" degan ma'noni bildiradi. Bunda bir xil so'z yoki so'z birikmasi she'r misralari boshida aynan bir xil tarzda takrorlanib

keladi [3]. Buyuk shoh va shoir Zahiriddin Muhammad Boburning quyidagi misralarida anaforaning yorqin namunasi ko'rinadi:

Qaysi bir ozorin aytay jononima ag'yoring,

Qaysi bir og'ritganin kon'nglimni dey dildoring

Shuningdek, shoir Uyg'unning ushbu she'rida anaforani ko'rishimiz mumkin:

Na ko'kning fonari o'chmasdan,

Na yulduz sayr etib, ko'chmasdan,

Na ufq, o'ramay yoqut-zar,

Na bulut silkitmay oltin par,

Tong kulmasdan burun turardi.

She'riy parchadagi tagiga chizilgan so'zlar qat'iy tizim asosida (misralarning boshida va aynan) takrorlanib kelmoqda. Shu sababli "na" so'z takrori anaphora vazifasini o'tamoqda[1].

Shuningdek, ingliz she'riyatida ham anafora tez-tez ishlatiladi. Bunga mashhur ingliz shoiri Robert Byornsning quyidagi misralarida ham uchratishimiz mumkin:

Farewell to the mountains high covered with snow!

Farewell to the straths and green valleys below!

Farewell to the forests and wild-hanging woods!

Farewell to the torrents and loud-pouring floods!

(R. Burns)

Alvido qor bilan qoplangan baland tog'lar!

Alvido pastliklar va yashil vodiylar!

Alvido o'rmonlar va yovvoyi osilgan daraxtlar!

Alvido daryolar va baland toshqinlar!

Ushbu misolda "alvido" anaforik takrorlanishi bilan birgalikda har bir satrning sintaktik tarkibining parallelligi kuzatiladi.

Anafora badiiy matnni o'ziga xos ritm bilan ta'minlaydi, bu anaforik elementni takrorlash bilan birga, qandaydir tarzda nasr va she'riy nutq ovozi o'ziga xos nusxasini bir-biriga yaqinlashtiradi. Ammo she'rda ishlatiladigan anafora nutqning tovushli uyg'unligini oshiradi.[4]

Anaforik takrorlash nazmdan tashqari, nasrda ham gap va iboralar boshida ketma-ket bir xil so'z yoki iborani muntazam ravishda takrorlashidir. Masalan, Jon

Golsuorsining, "**Biz** handaqlarda **jang qilamiz. Biz** okeanlarda **jang qilamiz. Biz** osmonda **jang qilamiz.**" Bunga yaqqol misol bo'la oladi.

Xulosa o'rnida shuni aytishimiz mumkinki, tadqiqotimiz davomida ham o'zbek, ham jahon shoirlarining she'rlarida poetik unsurlar mohirona ishlatilganligiga guvoh bo'ldik. Poetik figuralar, xususan badiiy takrorlarning namunasi- anoforasiz she'ring ta'sirchanligini, ritmini, vaznini, musiqaviylikini va qofiya san'atini tasavvur qilib bo'lmaydi. Anafora kitobxon va o'quvchilarga kushli hissiy ta'sir etib qolmay, balki poetik tilning obrazli ta'sir vositalari va she'r tuzilishi unsurlari bilan uzviy birgalikdagi o'z vazifasini o'tab, yillar davomida o'z jozibasini saqlab qoladi.

References:

1. Boboev, To'xta. Adabiyotshunoslik asoslari.– Toshkent: O'zbekiston, 2002. – 434-435 betlar.
2. Arastu. Poetika. Axloqikabir. –Toshkent., 1978.
3. Ulug'ov, Abdulla. Adabiyotshunoslik nazariyasi.-G'afur G'ulom nashriyoti, 2018. - 257-bet.
4. Kemertelidze, Nino. Manjavidze, Tamar. Stylistic Repetition, its peculiarities and types in modern English.- European Scientific Journal, July 2013. Special edition ISSN: 1857 – 7881 (Print) e - ISSN 1857- 7431.-P.4
5. Achilova R.A. "THE SEMANTIC VALUE OF ANTONOMASIA IN THE WORKS OF SHAKESPEARE". International Journal of Word Art. Volume 4, Issue 2. – Toshkent., 2021.- 6 p. ISSN 2181-9297
6. Achilova R.A. THE ROLE OF ANTONOMASIA IN THE PROSE OF ALISHER NAVOI. Scientific reports of Bukhara State University. Volume 6,- Bukhara., 2020.-188p.
7. <http://education-portal>.